

ICOANE ALE UNUI ZUGRAV ANONIM DIN VEACUL AL XVI-LEA

În biserica din Susanii Budeștiului, județul Maramureș, se găsesc două icoane prăznice de valoare și importanță cu totul deosebită¹.

„Nașterea lui Isus“, cu dimensiunile 40,5×31 cm, cuprinde legenda nașterii pînă în cele mai mici detalii. În colțul din stînga sus, doi îngeri, simbolizînd cetele îngerești, sînt despărțiți printr-o stîncă și raza ce coboară deasupra Mariei și a pruncului, de un al treilea înger, ce vestește unui păstor evenimentul. În centrul compoziției se află Maria așezată lingă ieslea cu pruncul. În dreapta Mariei magii în bust apar de după o culme oferind daruri. În partea inferioară a icoanei se succed alte imagini, legate de scena principală. În stînga Salomeea și Zelonia scaldă copilul². În dreapta stă Iosif gînditor avînd în fața sa un bătrîn îmbrăcat în piei.

Cea de a doua icoană prăznicar de la Budești, „Întîmpinarea domnului“, avînd dimensiunile 40×31 cm, este realizată ca o compoziție în două planuri, în prim plan avînd înșiruite într-o suită personajele participante la scenă, iar în al doilea plan un ansamblu arhitectonic. Cele două grupuri formate din Iosif și Maria în stînga, Simion cu micul Isus în brațe și prorocița Ana, fata lui Fanuel³, în dreapta, sînt despărțite de o cezură. Iosif poartă în miini două turturele⁴.

O notă de căldură este conferită celor două icoane de cromatica ce întrebuițează mult roșu sau nuanțele lui, dar și de ocrul cu reflexe calde și aurul de fond, amintind coloritul celor două triptice de la Agirbiciu și Bica—Mînăstireni. Icoanele de la Budești, prin cromatica caldă și modul de a concepe compoziția, amintesc de un grup de icoane putnene din a doua jumătate a veacului al XVI-lea⁵.

Icoanele prăznice din biserica din Budești—Susani sînt executate pe un suport bine preparat, cu culori de mare finețe, ele respectînd canoanele în ceea ce privește

¹ Ioan Birlea, publicînd în 1909 un corpus de inscripții maramureșene intitulat *Însemnări din bisericile Maramureșului*, nu pomeneste aceste icoane, V. Brătulescu *Biserici din Maramureș*, BCMI, XXXIV, București, 1941, deși face o trecere în revistă a principalelor obiecte de interes istoric și artistic din fiecare biserică maramureșană, nu remarcă cele cîteva icoane. Într-o lucrare mai recentă, I. D. Ștefănescu, *Arta veche a Maramureșului*, Editura Meridiane, București, 1968, deși consemnează icoanele maramureșene cele mai importante „cîteva de interes istoric și artistic deosebit“, cea mai mare parte a icoanelor budeștene sînt neglijate (vezi p. 83—89).

² O. Tafrali, *Iconografia Imnului Acatist*, în BCMI, 1915, fasc. 26—28, p. 26.

³ Luca, II, 36.

⁴ Iosif aduce jertfă la templu două turturele, potrivit vechilor obiceiuri privind primul născut. Idem, II, 24.

⁵ M. A. Musicescu, *Muzeul Mănăstirii Putna*, Ed. Meridiane, București, 1967, p. 44, fig. 42.

desenul și iconografia, sau proporțiile figurilor. Filiera este evident moldovenească datorată nu numai caracteristicilor stilistice, dar și împrejurărilor istorice, relațiilor strinse pe care le deținea Maramureșul cu Moldova ⁶.

Fig. 1. — Budești-Susani, bis. ort., Nașterea lui Isus (clișeu autorului)

Fig. 2. — Budești-Susani, bis. ort., În-tîmpinarea domnului (clișeu autorului)

Icoana muceniței Paraschiva de la aceeași biserică are dimensiunile de 55×35,5 cm, fiind pictată pe lemn de tei dintr-o singură bucată, dăltuită, avînd în spate o singură traversă. Mucenița este prezentată în bust, puțin mai jos de mijloc, pe un fond de culoare verde închis. La fel ca în cele două icoane moldovenești de la mijlocul secolului al XVI-lea, ce se află în biserica din Budești—Susani, marginea este formată dintr-o bandă puțin supraînălțată față de cîmpul propriu-zis al icoanei. Paraschiva este îmbrăcată într-un maforion roșu-vișiniu. Fața este de tip arhaic ⁷, cu un oval bine desenat, cu fruntea mică și ochii mari expresivi și migdalați, sprîncenele arcuite și nasul foarte alungit, iar nările sînt rotunjite. Gura de un roșu aprins este mică, cu buza de jos cărnosă, ce umbrește puțin barba, iar cea de sus dreaptă. Tratarea și compoziția feței este neîndoielnic identică cu cea a Paraschivei din tripticul de la Bica. O notă de arhaism de nuanță bizantină este și încercarea de a da viață celei portretizate printr-o ușoară înroșire a obrazului. Fața este încadrată de maforionul tivit cu aur și căptușit cu verde care are reflexe în alb, realizate printr-o pensulație subțire și paralelă. Sfînta Paraschiva are un gît alungit, ce imprimă portretului delicatețe și gracilitate.

⁶ Mircea Păcurariu, *Legăturile bisericii ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI—XVIII*, Sibiu, 1968, p. 121 și urm.

⁷ Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, vol. I, Ed. Acad. București, 1959, p. 840—841.

Maforionul e interpretat liniar, fără redarea volumelor, cu falduri ireale, căutate. Drapajul este de multe ori paralel, fără a avea lumini și umbre. Fără îndoială forma crucii pe care o ține în mîna dreaptă, ca și desenul mîinii stîngi, ridicate în semn de rugăciune⁸ sînt aidoma celor din reprezentările aceleiași sfinte în tripticele de la Agîrbiciu și Bica. În jurul capului nimbul de aur accentuează culorile calde ale feței, prin contrastul creat de culorile reci ale maforionului. Nimbul are incizate mici pătrățele punctate pe colțuri. Grafia faldurilor, cu linii groase, nu este străină nici celor două triptice lucrate de același autor pentru bisericile din Agîrbiciu și Bica.

Fig. 3. — Budești-Susani, biserica ort., Mucenița Paraschiva (clișeu autorului)

Fig. 4. — Agîrbiciu, triptic 1555, detaliu cu sfîntul Dumitru (clișeu autorului)

Două triptice din zona Huedinului, unul la Agîrbiciu și altul de la Bica—Minăstireni fac parte din aceeași familie cu icoanele budeștene. Amîndouă tripticele sînt lucrate de aceeași mînă, avînd strînse comunități în ceea ce privește reprezentarea temelor iconografice, așezarea lor în pagină după același principiu. Cele două triptice au o mare importanță și prin faptul că ele sînt datate: cel de la Agîrbiciu în anul 1555, iar cel de la Bica—Minăstireni a purtat o inscripție, dispărută între timp prin căderea grundului, publicată de At. Popa, datînd icoana pe la 1563⁹.

Tripticul de la Agîrbiciu, județul Cluj, este compus dintr-o icoană centrală avînd dimensiunile 89×75 cm, canatul din dreapta 89×37 cm, canatul din stînga 89×38 cm,

⁸ Virgil Drăghiceanu, *Catalogul colecțiilor Comisiunii Monumentelor Istorice*, București, 1913, p. 88—89.

⁹ Atanasie Popa, *Triptice transilvane ortodoxe*, în *Mitropolia Banatului*, anul XIV, 1964, nr. 1—3.

Fig. 5. — Agârbiciu, triptic 1555, detaliu din icoana Nașterii (clișeul autorului)

mis avînd solzi metalici. Pe umăr poartă mantie, iar de gît îi este prins cu o curea un scut rotund ce se vede în partea dreaptă a capului. Fața este rotundă, cu gura mică și ochi migdalați și sprîncene arcuite. În mîna dreaptă ține o lance. În partea inferioară fondul este verde sugerînd solul, iar fondul superior este galben-ocru. Marginea icoanei este marcată de un chenar roșu, asemănător icoanelor de la Budești—Susani. Sfîntul Gheorghe este îmbrăcat asemănător, avînd o poziție inversată față de sfîntul Dimitrie, poziție cerută de simetria tripticului închis. Culoarele veșmintelor sînt inversate pentru a crea o deosebire între cele două personaje. Desenul este același, o linie groasă de contur, iar volumele devin plate, cu puține nuanțări de lumină. Cei doi sfinți militari de pe partea exterioară a canaturilor se caracterizează printr-o tratare monumentală, asemănătoare picturii murale, spre deosebire de interiorul tripticului tratat mai caligrafic, dar evident de aceeași mînă; fapt care îndreptățește ipoteza că meșterul ar fi fost și zugrav de pictură monumentală.

Tripticul deschis reprezintă pe aripa stîngă, în partea superioară Coborîrea la limb, iar în registrul inferior pe sfînta Duminecă și sfîntul Nicolae. Chenarul icoanei interioare este din frînghie răsucită¹⁰. Aripa dreaptă are reprezentat în partea superioară Nașterea lui Isus, reprezentare iconografică foarte apropiată de cea a tripticului de la Bica—Minăstireni, dar și de cea a icoanei prăznicar de la Budești—Susani. Personajele sînt aceleași, ca și transpunerea în pagină. Deosebiri sînt doar de detalii. Maria este așezată invers sprijinindu-se în cot, spre deosebire de icoana de la Budești, unde Maria ține mîinile în poală. Cei trei magi sînt reprezentați călări, în mers, la fel ca la Bica, iar grupurile Iosif și păștorii precum și ancilele scîldînd pruncul sînt inversate față de Budești. În cele două icoane apar identități în tratarea fețelor și pieptănăturilor, în tipul bizantin al costumelor ancilelor, al Mariei și al păștorilor. Identic este și un detaliu cu un păștor ce șade cu un fluier în mîini. Sem-

deasupra icoanei centrale un coronament patulater cu dimensiunile 18×75 cm, iar sub icoana centrală se află inscripția de donare avînd dimensiunile de 7,5×75 cm. Tripticul închis reprezintă în partea dreaptă pe sfîntul Gheorghe, iar în partea stîngă pe Sfîntul Dimitrie, amîndoi în picioare îmbrăcați în haine militare de tradiție bizantină. Sfîntul Dimitrie este înveșmîntat cu platoșă, mînecele și tunica exo-

¹⁰ Alexandru Efremov, *Ion și Sofronie zugravii mănăstirii Sucevița, pictori de icoane*, în *RevMuz*, V, 1968, nr. 6: atribuie utilizarea decorului marginal de frînghie răsucită începînd cu a doua jumătate a veacului al XVI-lea.

nificativă este decorarea hainei Mariei și a păstorilor cu grupuri de câte patru puncte albe, motiv ce-l întâlnim și în pictura murală a bisericii din Humor pe fațada de sud. De altfel la Humor scena Nașterii este identică ca iconografie, fiind însă mai puțin amplă¹¹.

Sub această scenă apar în picioare sfântul Vasile, îmbrăcat în sacos polistavron și omofor, precum și sfânta Paraschiva patroana Moldovei¹². Paraschiva poartă un maforion roșu, în mîna dreaptă ține o cruce. Fața sfântului Vasile este de același format cu cele ale sfinților Dimitrie și Gheorghe, precum și ale apostolilor din scena Adormirii. Mîinile au degetele alungite. La fel ca și în celelalte cazuri sfinții poartă inscripții nominative, scrise cu alb pe fondul verde. Aripa are același chenar de frînghie răsucită.

Fig. 6. — Bica—Minăstireni, triptichul închis, 1563 (foto Irina Ghidali)

Icoana centrală reprezintă Adormirea Maicii domnului. În centrul compoziției este așezată Maria pe un catafalc de lemn cu patru picioare, tratat în perspectivă empirică. În jurul ei se află apostolii, Petru la cap cu un sfeșnic în mîna dreaptă, iar la picioare apostolul Pavel cuprinzîndu-i picioarele în semn de adorație. În partea de jos a catafalcului legenda lui Iehonias¹³. Deasupra Mariei în mandorlă apare Crist Psychophor cu sufletul Mariei¹⁴. În interiorul mandorlei cete îngerești înconjoară pe Isus. În jurul mandorlei apar episcopii Timotei, Dionisie Areopagitul și Ierotei¹⁵, cu nimburi și haine arhieresti, care participă alături de apostoli la prohod. Scena se petrece într-un cadru arhitectonic format de două clădiri ce flanchează mandorla, asemănător celui din icoana „Întîmpinarea domnului” în biserica din Budești—Susani¹⁶. Deasupra mandorlei cu Isus apare Maria așezată într-o sferă susținută de șase îngeri în zbor. Pe fondul de aur se văd cei doisprezece apostoli așezați în mici bărci, fiecare însoțit de câte un inger. Bărcile au la proră câte un cap de lup. Superior grupului Mariei cu îngerii, doi îngeri susțin un volum desfacut, interpretare eronată a porților raiului. Fețele apostolilor sînt ovale cu coafuri bombate asemănătoare tipurilor ce apar în icoanele de la Budești. Icoana centrală este înconjurată la fel ca și aripile de un chenar care utilizează ca motiv decorativ

¹¹ Pe fațada de sud a bisericii din Humor, în registrul de sub ocnite, se află scena nașterii lui Isus, în care magii apar în bust la fel ca la Budești. În aceeași scenă Maria are maforionul decorat cu puncte albe, motiv decorativ ce este întâlnit și în icoanele studiate de noi.

¹² Atanasie Popa, *Cazania lui Varlaam*, Timișoara, 1944, p. 57 și urm.

¹³ Idem, *Triptice transilvane ortodoxe*, în *Mitropolia Banatului*, XIV, 1964, 1—3, p. 51.

¹⁴ *Les icônes dans les collections suisses*, Musée Rath, Geneva, 1968, fig. 138.

¹⁵ Atanasie Popa, *Cazania lui Varlaam*, Timișoara, 1944, p. 55.

¹⁶ La Budești apar cîte două turnuri, două pe stînga, iar două în dreapta.

frîghia răsucită. În partea inferioară a tripticului se află inscripția de donare, scrisă în slavonă cu litere albe pe fond verde: „† Această icoană a făcut-o robul lui Dumnezeu, Domma și Șteful (Șteflu) din Agîrbiciu și pentru sufletul lui și pentru sufletul ei și pentru sufletul copiilor și pentru sufletul părinților lui să fie spre pomenire, și a închinat această icoană a hramului Adormirii Maicii Domnului. Văleat 7063 săvîrșită“¹⁷. Coronamentul icoanei are în partea centrală pe Dumnezeu-tatăl, în bust, așezat într-o corolă flancată de doi îngeri și arhanghelii Mihail și Gavril. În dreapta și în stînga sub forma unor mascheroane apare soarele și luna.

Cel de-al doilea triptic, ce provine dela biserica din Bica—Mînăstireni, este compus și el dintr-o icoană centrală și două aripi laterale. Coronamentul a fost însă retezat; inscripția de donare, din partea inferioară, nu se mai păstrează nici ea. Dimensiunile aripilor sînt de 86×42 cm, iar icoana centrală de 94×83 cm, dimensiuni apropiate de cele ale tripticului de la Agîrbiciu. Tripticul închis înfățișează patru icoane, cele din registrul superior fiind „Coborîrea la limb“ și „Nașterea lui Isus“, iar inferior două icoane cu cei doi arhangheli pe margini și sfintele Dumineca și Paraschiva: în partea centrală, suită de sfinți ce amintește nu numai tripticul de la Agîrbiciu, sau de așezarea personajelor în icoana „Întîmpinarea domnului“ de la Budești—Susani, ci și de o veche formulă, folosită frecvent în pictura murală.

Scena superioară a aripei stîngi, Coborîrea la limb, poartă inscripția nominativă scrisă cu roșu pe fondul de aur, ca de altfel toate scenele tripticului. Isus în poziție frontală într-o mandorlă cu un chenar în bandă este așezat cu picioarele pe porțile iadului puse cruciș, înconjurate de chei, lacăte și cuie. Sub cele două porți este așezat un nud ce reprezintă diavolul. Isus este înveșmîntat într-un hiton și chimation. Adam și Eva, ambii ingenuchiați, ies din morminte. Crist îi scoate ținîndu-i de mîini. În dreapta și în stînga mandorlei se află două grupuri. În spatele lui Adam apar David, Solomon și Moise(?)¹⁸. Între aceștia trei și mandorlă se află Ioan Botezătorul purtînd și el nimb de aur¹⁹. Grupul din spatele Evei, format din cinci personaje, sînt profeți. Fondul este de aur pe care se proiectează patru stînci geometrizate. Figurile și siluetele sînt asemănătoare celor din scena corespondentă tripticului de la Agîrbiciu. Peisajul este însă mai dramatic la Agîrbiciu, avînd un număr mai mare de stînci.

În registrul inferior este zugrăvit arhanghelul Mihail și sfînta Duminecă, purtînd inscripții. Arhanghelul Mihail, mai puțin deteriorat decît corespondentul său de pe voley din dreapta, este așezat în semiprofil spre icoana centrală. Arhanghelul, înveșmîntat în tunică roșie și chimation verde, ține în mîna stîngă crismonul, iar în dreapta o baghetă. Aripile mari încadrează nimbul. Sfînta Duminecă în costum de modă bizantină, tivit cu benzi late, la margini cu perle, este similară unor prototipuri voronețiene ca siluetă și costum, prototipuri ce datează din prima jumătate a

¹⁷ Inscriptia a fost pentru prima oară publicată de Florea Mureșanu, *Biserici și preoți din protopopiatul ortodox român al Clujului*, 1946, p. 11; dar în mod eronat. În articolul citat din *Mitropolia Banatului*, Atanasie Popa publică inscripția tripticului de la Agîrbiciu, dar preluată din lucrarea lui Florea Mureșanu.

¹⁸ Atanasie Popa, *op. cit.*, p. 32.

¹⁹ Pentru iconografie asemănătoare cf. același catalog editat de Muzeul Rath, figura 78. 97, 124.

veacului al XVI-lea²⁰. Pe cap Dumineca poartă o coroană, iar în mina stângă ține o cruce. Legenda Duminecii apare în redacție românească, în literatura religioasă, în veacul al XVI-lea fiind de largă circulație²¹. Ea a fost preluată și transpusă și în pictura icoanelor. Cele două triptice inserează fiecare pe această sfântă.

Fig. 7. — Bica — Minăstireni, triptic, 1563, aripa dreaptă, sfântul Dimitrie (foto Irina Ghidali)

Fig. 8. — Bica — Minăstireni, triptic, 1563, detaliu cu arhanghelul Mihail și sfânta Duminecă (foto Irina Ghidali)

Indiscutabil cele mai multe comunități nu numai de stil și mod de concepție, dar și de felul în care compune meșterul o scenă o are icoana Nașterii lui Isus, ce apare atît de la Budești și Bica, cit și la Agîrbiciu. Această scenă subliniază, alături de celelalte detalii, faptul că întregul grup de icoane este lucrat de același artist. Schema iconografică este aproape aceeași. Imaginea nașterii de la Bica are în colțul din stînga doi îngeri, ce sînt identici cu reprezentarea din icoana prăznicar budeșteană. Forma capului cu pomeți proeminenți, pieptănătura părului sînt aceleași în cele două icoane. Identitatea merge mai departe: felul în care zugravul pensulează culorile, dozarea cromaticii și aceeași tehnică vorbesc de aceeași apartenență. Regii magi apar călări în tripticul de la Bica, ca în icoana de la Agîrbiciu. Maria este

²⁰ *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, Ed. Academiei, 1958, p. 77 și urm.; *Istoria Artelor Plastice în România*, vol. I, Ed. Meridiane, București, 1968, fig. 349.

²¹ I. A. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, Cartea Românească, București, 1931, p. 1629.

Fig. 9. — Bica-Minăstireni, triptic, 1563, detaliu cu Nașterea lui Isus (foto Irina Ghidali)

un fond portocaliu, iar nimbul de aur trece și peste chenarul verde. Mai bine conservată, icoana sfântului Dimitrie prezintă un tânăr imberb în picioare, îmbrăcat cu platoșă și mantie, pe umărul drept un scut rotund, ținând în mîna dreaptă o lance cu steguleț, iar în stînga o spadă. Pieptarul este decorat cu motive de penaj, iar pe mîneci și piept cu solzi metalici. Spre deosebire de tripticul de la Agîrbiciu în care tratarea celor doi sfinți militari este apropiată tehnicii folosite de pictura murală, cele două personaje de pe interiorul voleurilor tripticului de la Bica sînt tratate mult mai pictural, acordîndu-se o mai mare importanță volumelor, luminii și umbrei. Expresia feței și gestică, deși este aceeași în principiu, apare totuși mai nuanțată la cel de al doilea triptic. Coloritul este mai viu, cu un bogat desen al detaliilor.

Icoana centrală reprezintă „Înălțarea lui Isus”. Crist este reprezentat în glorie și susținut de doi îngeri în zbor. Isus, înveșmîntat într-o tunică și un chimation ocră cu hașururi de aur, binecuvîntează. Compoziția icoanei este în piramidă, în vîrfurile aflîndu-se Isus. Celelalte personaje sînt așezate în registrul inferior. În centrul grupului se află Maria înconjurată de doi arhangheli și cei 12 apostoli. Din cauză că icoana este foarte deteriorată, în special în partea centrală, fiind căzute suprafețe mari de grund, Mariei nu i se vede decît capul. De asemenea, un apostol din stînga Mariei se vede doar parțial. Arhanghelii din spatele Mariei arată cu mîna stîngă spre Crist. Ei sînt îmbrăcați în tunici albe-gălbui ale căror contururi și falduri sînt desenate cu roșu deschis. Maria este mai mare ca proporții în comparație cu apostolii, probabil din considerente de ordin ierarhic. Apostolii sînt așezați pe două rîn-

așezată în același chip, dar la Bica ea își acoperă gura cu mîna. Isus se află în stînga, în spatele Mariei. Și la Bica apar scene pastorale cu capre, care pasc din pomișori și tufe cu flori roșii. Raza ce coboară asupra pruncului are o coroană împărătească de aur, pe cînd la Budești și Agîrbiciu pe rază coboară duhul sfînt. Meșterul inversează poziția grupurilor inferioare la tripticul de la Bica, spre deosebire de Budești, dar identic cu Agîrbiciu. Interiorul aripilor reprezintă pe sfinții Dimitrie și Gheorghe în picioare în costume militare. În stînga Dimitrie este văzut din față, iar Gheorghe din semi-profil cu privirea spre dreapta. Punerea în pagină se aseamănă cu cea a tripticului de la Agîrbiciu, figurile fiind puțin mai alungite decît în primul caz. Fondul este în ambele cazuri compus dintr-o bandă lată verde pe exterior, care se contopește cu fondul solului. Sfîntul se decupează pe

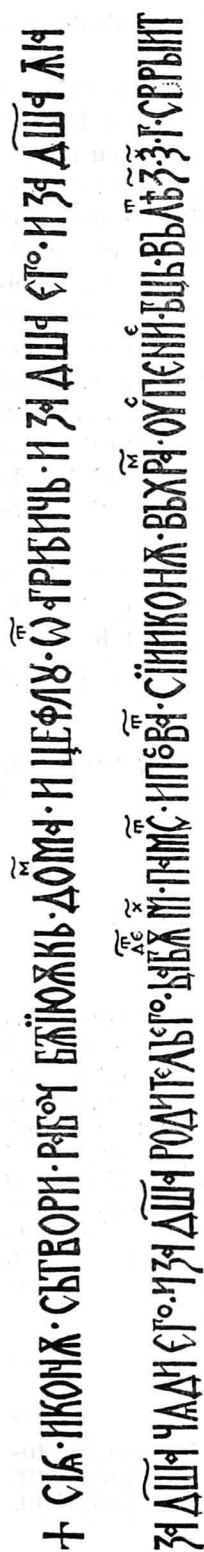

Fig. 10. — Inscriptia tripticului de la Agîrbiciu (1555)

duri îmbrăcați în tunici și chimationoane²². Remarcăm o preponderență a culorilor calde, iar în cazul culorilor reci suprafețele sînt tratate prin intervenții de culoare neutră sau caldă. Personajele au capetele de formă ovală cu o pieptănătură bombată, în cele mai multe cazuri figurile avînd o chică destul de amplă, iar fruntea cu adîncituri la colțuri. Acest tip apare în toate icoanele artistului care a lucrat seria Budești—Agîrbiciu—Bica. Se remarcă încă în icoanele de la Budești care par a fi cele mai vechi din serie, dar și în celelalte, o atenție deosebită pentru desenul coafurilor. Apostolii poartă în picioare sandale romane, întîlnite la toate icoanele studiate. Acțiunea se petrece într-un peisaj cu pomi cu flori roșii. Solul este ca și în celelalte cazuri verde, avînd desenate din loc în loc cu o nuanță mai închisă smocuri de iarbă.

Fondul din partea superioară este de aur cu motive de romburi și perle incizate. Spre deosebire de icoana centrală a tripticului de la Agîrbiciu, icoana centrală de la Bica este mai aerată, fiind o scenă cu un număr mai redus de personaje. În dreapta și în stînga gloriei pe fondul de aur apar sub forma unor discuri, pe care sînt schițate măști, soarele și luna. Icoana este cuprinsă într-un chenar de frînghie răsucită, la fel ca și aripile. Coronamentul a fost retezat, dar se mai păstrează baza lui pe care se văd urmele a șase medalioane; în unul din ele apare partea de jos a unui bust ce ține în mîini un volum. Probabil medalioanele reprezentau prorocii.

Grupul de icoane de la Budești—Susani, Agîrbiciu și Bica—Mînăstireni aparțin aceluiași artist. Întregul grup este lucrat în aceeași tehnică, grundul avînd aceeași compoziție, ghips cu liant, întins pe lemn de tei, care la margini are aplicate și bucăți din pînză de in. Culorile folosite sînt aceleași: roșu, verde, ocră, albastru-cenușiu, alb-gălbui, măsliniu. Fondul este în cele mai multe cazuri de aur, dar uneori

²² În grupul din stînga patru din apostoli sînt așezați în primul rînd, iar doi în spatele lor. Cei din față poartă tunică și chimation după cum urmează: primul din margine tunică roșie, chimation verde, al doilea tunică ocră și chimation roșu, următorul tunică albăstrie, iar chimation de culoarea măslinei verzi; ultimul nu mai apare, icoana fiind deteriorată în această zonă pe o mare suprafață. Grupul din dreapta încearcă și el să vibreze printr-o diversitate cromatică: primul apostol de lîngă Maria este cu tunică albăstrie și un chimation brun, al doilea cu tunică ocră și chimation roșu, al treilea îmbrăcat în verde și roșu, iar cel din margine cu tunică albă-gălbui, peste care se drapează chimationul verde.

este folosit și fondul verde (la Agîrbiciu și Bica). Icoanele sînt identic vernisate, utilizîndu-se verniuri subțiri de rășinoase²³.

Pe baza analogiilor cu Moldova credem că acest meșter s-a format în centrele artistice ale Moldovei, de unde a trecut apoi în Maramureș. Icoanele de la Budești au o notă de arhaism, care pe lângă că sînt localizate în Maramureș, zonă cu strînse legături de ordin artistic cu Moldova, dar și faptul că în pictura din nordul Moldovei se întîlnesc analogii de ordin stilistic, cromatic sau iconografic, ne duc spre concluzia că artistul iconar care a lucrat la Budești și care este identic cu cel de la Agîrbiciu și Bica—Minăstireni, a fost un meșter itinerant care s-a format în Moldova. Dat fiind că cea mai veche icoană cunoscută din Transilvania este donația episcopului Anastasie de la Vad din 1531, care nu păstrează decît ferecătura de argint, pictura fiind de dată mult mai recentă, cele două triptice pot fi socotite, cel puțin deocamdată, ca cele mai vechi icoane pe lemn din Transilvania. Zugravul acestui grup de icoane a fost la începutul activității meșter de pictură murală, ipoteză ce poate fi emisă pe baza studierii modului în care pictează în special frizele cu sfinți în picioare din tripticul de la 1555. Evident că în faza Bica meșterul a evoluat, abordînd compoziții mai echilibrate, cunoscînd mai bine tehnica icoanelor, păstrînd canoanele iconografice. Faptul că artistul cunoaște bine iconografia pînă în cele mai mici detalii presupune că el este de formație monahală. Inscripțiile²⁴ de pe icoane au același caracter de litere, cu o frumoasă grafie, scrise corect în limba slavă cu intercalări și suprapuneri, fără a avea greșeli, ceea ce arată că meșterul era un om cultivat pentru vremea sa.

MARIUS PORUMB

IKONEN EINES UNBEKANNTEN MALERS DES 16. JAHRHUNDERTS

(Zusammenfassung)

Der Verfasser macht uns mit mehreren Arbeiten eines, in den Malschulen der nordmoldauischen Klöster ausgebildeten Wandermalers bekannt. Aus der Moldau kam der Künstler zuerst nach Maramuresch, wo er für die Kirche in Budești-Susani wahrscheinlich einen Ikonostas malte, von dem heute nur zwei Ikonen des Schutzpatrons der Kirche, sowie eine Ikone der Märtyrerin Paraschiva erhalten sind. Derselbe Meister schuf auch zwei Triptychen für die Kirchen in Agîrbiciu und Bica-Minăstireni. Beide Orte liegen im Bezirk Cluj. Das Triptychon von Agîrbiciu trägt die Jahreszahl 1555, das von Bica-Minăstireni 1563. Die Bedeutung dieser unveröffentlichten Ikonen von der Mitte des 16. Jhs. liegt besonders in der Tatsache, dass sie zu den ältesten datierten Ikonen in Transilvanien (Siebenbürgen) gehören.

²³ Aducem mulțumiri și pe această cale pentru informațiile date de Varvara Ionescu, restaurator la Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România (București).

²⁴ Prof. Sabin Belu (Cluj) a făcut traducerea inscripției icoanei de la Agîrbiciu.